

JURNAL

ИЕНТРЪ ПЕСИИДИРЕА ШТИИЦЕЛОРЪ НАТЪРАЛЕ ШИ ЕСАКТЕ, ИЪ ТОАТЕ КЛАСЕЛЕ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 8.

(Англъ алъ треilea)

Бъкърешти

28 Феврарие, 1858.

Копиіндеа. Омълъ — Маимъгете.

Омълъ.

VI. Femcea.

«Femcea este idealul creației». Asta este o espresie konsekratъ in toate literaturile ale diferiților povăli.

Дакъ воимъ а комбина къ ачeastъ espresie, оареш-каре simyъ seriosъ ши адевъратъ, ● съ зичемъ къ insemneazъ, къ е femcea destinaț a perpetua rasa noastră, а о face nemăritoare, este nepreșitъ idealul creației; адекъ сконълъ finalъ алъ creației individelоръ оаменешти. Oamenii, individi morъ, даръ ценълъ зман in totalitatea sa нъ моаре; аша дап, femcea каре prin prodăкiunea ei de copii, репрезintъ viitorulъ зманитъеи ши nemăritea ценълъи зманъ, este nepreșitъ ши ea insъши о idee nemăritoare. Apoi ne d'алтъ parte, femcea репрезintъ маі мълъ идея frământăеи de kită

омъл; аша дап ши in raportulъ frământăеи, каре este nepreșitъ зна din ideile inerente in universъ. nstemъ съ зичемъ къ femcea este idealulъ creației, адекъ idealulъ manifestăiiei frământăеи in corpulъ оменешкъ.

Даръ ори-къмъ, нъ тревъе съ зичемъ къ каре in raportulъ frământăеи, Natura insъши а frântъ о destinație mare între amândоъ sexele. Знъ омъ каре аре frământăеа знеи femei, este fadъ (гъръ гъстъ); не kindъ о femee каре аре frământăеа ши forma знъи върватъ, este monștroasъ ши нъ poate съ не плакъ. Зн granadip къ о fipe sficioasъ ка о fatъ mare, este nepreșitъ pidikълъ, даръ ши о fatъ mare каре frământăеа zăznъ ка знъ granadipъ ши аре niuto обичеисри лиbere ка знъ «rapsonъ», este de ne-

săferit de către toți aceia care aș simțiri ceva mai delicate și pozile.

Дакъ ашѣ voi a karakteriza în пэдине къ-вине diferința fiziologică, esetică și morală între omă și femeе, o să zicemă, челе зртъ-тоаре :

Ла omă vieага este concentrată în capă, la femeе în inimă ; Natăra a înestpată ne omă къ форма și ценіѣ ; дапă femeі і-а dată grație și o дэчеацъ neșпрітавілă, рэспіндітэ neste toată fiнда еі. Omăлă прічене лăкрэріле інтр'ан mod mai adінк, даp are тревінцъ supе ачеаста de studіu adінуі, ne kінdă femeea фърэ studіe devінă (rічеште) лăкрэріле інтр'анă modă аша de adінк ка ми omă. Omă de мэлте opі грешеште în апредіреа са de oamenі, даp femeea are în прівінца ачеаста, знă felă de taktă care парă o іншеалă.

Noi oamenі posedămă kіte odată знă eroismă d'акціоні, ne kінdă femeеле posedă mai adese-opі знă eroismă de săferінце; asta este în armonіe къ Natăra секселорă. Noi авемă o natăрă активă, ne kінdă femeea are o natăрă пасивă ; noi дămă și еле прііmesкă. De ачеа domnește ла noi інтелігенца și ла еле імаінаціінеа ; къчї și інтелігенца дă și імаінаціінеа прііmeshte. De ачеа птемă să zіchemă къ femeea рѣміне totă-d'агна копілă ; знă копілă mare ; къчї și în vieага копілорă, domnește імаінаціінеа аșupra інтелігенцеі. Apoi și корпнăлă femeі seamăтă къ ачела алă копілăлă, адекъ este și елă моале și delicateă. Apoi інтокмаі ка ла копіі simсаціінеа е foarte mare дапă foarte варіабілă și тректтоаре ; asemenea și ла femeе. Ачеастă інконстанцъ а natăреі копілăлă чере totă-d'агна distrакцііне prin жокэрі ; asemenea și femeea. Копіі și вѣтрініі sінтă капрісіоші ; къчї казза капрісіілорă este debilitatea інтелігенцеі. Kінdă omă n'are o idee кіаръ și netedă de starea лăі інтеріорă, нэ штіе че іі lіnșеште și че voеште, авіндă нэмал ніште черепі nexотэріте, vare, care нэ poate să ле мэлцъmesкă, атнчї are капрісіе ; адекъ ніште черепі nekonsekente, бізаре și kіte odată імпосібілă. O asemenea сітацііне псіхологікă, o гэсімă și ла секснăлă фрэмосă ; de ачеа este și елă de мэлте opі foarte капрісіосă, și провевнăлă are кэвінă kінdă zіче : секснăлă este фрэмос даp капрісііле sale нэ sінтă totă-d'агна фрэмосе.

Medісіі аș făктă обсерваціінеа жэстъ къ, de mi корпнăлă femeі este мэлă mai delicateă de kітă челă вѣрвѣtesкă, інș елă poate să раvде ніште săferінце фізіче și морале care ковір-mesкă формеле noаште. Este foarte пробавілă къ корпнăлă nostră арă șкомва ла дхереа знеі fаcere. Знă вѣрватă къ греш рѣміне o noante.

de deștentă ла патнăлă знă болнавă ка снăлă інгріжескă ; дапă pentрă o femeе нэ е німікă а нэ dormі weante și опітă понді și а рѣмінеа ка o statăe nemіșkată lіngă патнăлă копілăлă еі săă алă соціалі еі ізбітă, kінdă săferе. Ачеаста нэ е de mirare ; къчї simціімінăлă адінкă d'amor și de devoementă care natăра а інспіатă în ініма femeі, deșne kіte odată атітă de ковірші-т pі în kітă тоате челе-лаате simцірі контраре de eroismă și de консерваціінеа fiндаі про-пріе, sінтă паралізате și паркъ stepse. O, амон-рнăлă сакрă, devoementă снăлімă, тэ аі къстатă ne пэмінтă знă алтарă сакрă, neviolавілă, nepesі-тівілă, și л'аі гэсітă în ініма femeі !

De mi diferінца паселорă oamenеші ім-вѣрцііmesазъ аmіndoș секселе, къ тоате ачестеа гэсімă аічі чіркэmstance партікларе ла секснăлă femeескă. Аша s. e. în клімеле nordіche, femeіле sінтă mai blonde (блане) de kітă вѣр-ваціі și sінтă de мэлте opі преа blonde nінă ла fadeгъ. De ачеа кеарă în клімеле nordіche, патріеа blondінолорă, o аdevэратă și фрэмосă damă blondă este o парітатă, даp kінd este фрэмосă este паркъ ідеалнăлă фрэмэсецеі. În клімеле meridіonale este патріеа вѣрнетелорă фрэмосе ; o вѣрнетă (оакешъ) атăкарă neșіnd. токмаі фрэмосă, poate să fi nіkantă și плькăтă. Asta este аvantaціілă дорă аșupra blondінолорă. Дапă între тоате femeіле d'аșupra пэмінтăлăі, челе din Чіркasia, Георгіеа, Mіngrelіa și Кавкасіа sінт челе mai фрэмосе. Аколо, zік воіаціоріі, o femeе зрітă mi кеар зп om зріт, sінт ніште парі-тэці ; аколо femeіле sінт mi foarte акчезісіле pentрă amoră și вѣрваціі мэціні жалзі. Че парадіș pentрă чеі neіnsраці ! Дапă este знă лăкрă кэріосă къ în вечінтатеа ачесторă поннăі аша de фрэмощі, se аfлă Tartarıeа și Калмъкіеа, знде трескă oamenі чеі mai зріці d'аșupra пэмінтăлăі, авіндă o пеле de колоаре мордаре, знă насă ка знă морковă, къ доз пѣрі ка доз півніе deskіse și пометеле знгізоасе ешіте афарă ка доз мобіле аскэціе. Че diferінцъ ін-тр'о фрэмосă Чіркасіенă къ пелеа са алă și fіпă ка мармора, окіі еі марі ovalі, албастріі ка чернăлă, пѣрнăлă еі blondă și моале, talіеа іналă și рідікатă, знă sінă perfectă, знă зм-влетă зморă și граціосă, знă гласă armonіосă ; че diferінцъ, zіchemă, între dінса și o femeе калмъкă къ пелеа еі ка de teletіnă, къ окіі еі de канрă пэмі strіmă, къ насă și образъ de калмэкă, къ пѣрнă еі tare ка коама de калă, къ talіеа еі мікă osoasă ка знă skeletă de mortă. Че diferінцъ іменș între ачесте доз pase de femeі care локкескă în доз цѣрі аша de вечінате !

Еатă знă mare аргѣментă къ sінгѣре ін-вэціінеа кліматіче нэ sінтă іndestăлтоаре а ne

esnika identitatea și diferințele paseloră oa-
menimii.

Ka toate acestea, nă nătemă nera kă ne lina
inflințele klimatiche și de pase, apoi și obi-
cheirile și kăltăra peleii, mai kă seamă, aș o
mare inflință asupra frământărilor femeilor.
În orientă (Tărkia) zndă kăltăra peleii prin
vaie adese-ori și parămeria corpului e foarte
în modă, acolo mai toate femeile aș o pele
fintă și sintă plăkate. Keapă și femeile negri-
loră (arabiloră) kindă nă neglijeskă kăltăra
peleii, poate să devie d'o frământăre partikulară;
adekă acolo e moda kă, kă kăltă o femeie este
mai kărată neagră, kă altă e mai prețioasă. Dar
Kinezii kare sintă bizari și ridicăli în toate
lăkrăriile, aș și zndă kăltă bizară pentră fră-
mătărea femeiloră; acolo stimează nițioarele
niții, dară nă niții în proporții niții raționale,
chi le plache ka o femeie să aibă nițiorăli zndă
kopil de trei ani; de aceea, acolo mai kă seamă
«între familiile vâne» aș obiceiă kă năne ni-
țioarele feteloră de la tinerețea loră cea mai
frațetă între niție mașini de feră, kare le a-
nasă în toate direkțiiile, în kăltă dăne kăle-va-
timă, nițioarele loră s'aș stăimătoră și s'a
diformă într'altă în kăltă biata femeie nămai
este în stare să se ție pe nițioare și e simț
a zmbă în kasă sprăjiniț pe vragăle săni-
loră ei saș kă zmbă pe kărje; asta nămeskă
Kinezii: nițioare frămoase! Negreșii, într'o țară
zndă 360 milioane de oameni, portă 360 mi-
lioane de kode, zndă Ministrăii priimeskă kăte
odată o mikă lekăsiune kă bastonăli de bambus.
zndă Împărată Kodă se nămesă «fiză cherăli
kă nițioarele de așă»; acolo zăchemă nă e de
mirare kă nițioarele femeiloră să mătrăcaz
așă-felă ka să le fakă frămoase.

Ideea ka femeea seamă nă sbe măte năkăte
de vedere kă kopilăli, a fiză kă mai la toți
popăli antăci și keapă akemă în orientă femeile
okăpă o pozițiiune socială mai inferioară de
kăltă bërbați, întemăi ka și kopii okăpă o po-
zițiiune socială mai inferioară de kăltă chei kre-
skăii. Statăli a năssă acolo femeea pară sbe
enitronia bërbațli și o priveșă în toată
vieăa ka o nevărsnikă. În alte lokări, femeea
e privă nă nămai ka o nevărsnikă, chi keapă
ka o sklavă. Omăli nă să înșăpă acolo, chi
'și kămpăpă o femeie. Kindă a kămpăpă așă-
țzii zna, leăea nă'ăli împedekă a kămpăpă
măine o alta și poimăine iară o alta. Eată kă
poligamia devine zndă instăită ală Statăli; fie-
kare bërbați poate să aibă mai măte femeii. O
să vorbimă mai la vale și de alte kasă fizice
ale poligamiei în orientă.

Eată o çirkăstăniț remărkăbilă kă li-
bertatea femeiloră este, ka să zăchemă așă, zndă

termometră eksaktă ală libertății politice a
znei țării saș naționalei. Kăci libertatea este în-
temeiată pe konfiența și kredința rețiprokă.
Așă dară zndă țetădeanză are konfiența în
femeea sa și i dă o mare libertate, acolo
și Statăli dă o mare libertate țetădeniloră.
«Kă măsăra ta, vei fi și ță măsărată» este
o espresăsiune săbăimă. În Amerikă, în așea-
stă țară zndă domneșăte cheă mai mare
gradă de libertate politikă, acolo femeile aș
chea mai mare libertate socială, Nă e pară
acolo d'a vedea fetele fizăkindă singăre, saș kă
zndă amikă, voiațiri și niții întreț; ele dă
Soarele, invită tineri și niții nă va veni
în rindă a sșăne aiči chea răă și a kritikă a-
cheastă kondătiț; pe kindă în țării despotice
ale Asiă, kind o femeie a rămasă singără măkar
zndă kărtă d'oră kă zndă bërbați, să sșăne kă
ii a akordăli chea mai dăne zrmă favoare.

Dară să nă kondăzămă aiči libertatea o-
nestă a kondătiții femeiloră, kă libertății și
konșăsiunea loră; kăci aiči domneșăte o leă
kontrară, adekă: kă kăltă konșăsiunea femeiloră
într'o țară e mai mare, kă altă libertatea po-
litikă în așeastă țară, e mai imposibilă. În
tinăriile repăbliței Romei, a țrăiță acolo o
virtuoasă *Lucretia*; dar kindă libertatea a mărită
în Roma, a înșăstă să se arate acolo femeii ka
Messalina și konșărtăle ei. Sintă znele țării,
zăche zndă astoră modernă, kare s'aș forțată a
dăveni libere și n'aș rezăiț. Kindă așeste țării
voră reforma obiceiăriile femeiloră loră, voră
deveni libere.

Dară să nă akăzămă aiči prea măte pe
omă, kăci națra înșăși este, ka să zăchemă așă,
aiči altă vinovată ka și omăli. Kăci este o
fantă statistikă kă în țării meridionale năskă
mai măte fete de kăltă bęcă (pentră 100 bęcă,
năskă 110 niță la 120 fete în orientă; în Kairo,
între 10 oameni 6 sintă femeii și 4 bërbați; dară
în znele înșăle ale Indiă, între 10 oameni, 8
sintă femeii și 2 bërbați). Așeastă simă kasă
fizikă prodăche kă nă se răseskă d'ăjans bërbați
pentră toate fetele; de aceea omăli era simă
acolo a lăa mai măte fetei și a instăta Po-
ligamia; apoi Poligamia a devenită iară kasă
sklaviei femeii și sklăviea femeii a prodășă ko-
rășăsiunea ei (ka ori-ță sklăvie kare korămpă
totă-d'ășă); apoi korășăsiunea femeii a devenită
kasă dekadencei libertății năbliče în așeste
țării. Eată kămă o singără kasă fizikă parti-
kulară, prodăche o serie de un alt efekt nenorăit.

Zndă fiziologi aș mersă mai departe și a
vrăli a esnika kasă abondinței femeiloră în
țării meridionale. Ei aș zăsiț kă așeastă pro-
vine de debilăteea fizikă a oameniloră și de
fira iste înfokăti a femeiloră d'acolo. Într'a-

devърѣ, мѣлте observaцiиnи аѣ арѣлатѣ къ kindѣ знѣ вѣрватѣ вѣтринѣ ши devилѣ ea o femee тирѣрѣ ши povѣстѣ, din kopii kape vorѣ nauhte, чеa mai mare parte ва fi fete. Apoi кѣлдѣра климелорѣ meridionale слѣbindѣ енерѣиea ши форма мѣскѣларѣ а вѣрвацiлор ши totѣ d'odatѣ ipitind siste-мѣлѣ първосѣ алѣ femei, de асееa prodѣче кѣ оaменii devinѣ аколо in amorѣ mai мѣлѣ in-терпренорi darѣ mai пѣциni активi. ne kindѣ fe-темеle aprinse чере мѣлѣ. Знѣ ефектѣ физиоло-гикѣ алѣ асееi стѣрi de лѣкрѣ este, predomi-наrea нѣмѣрѣлѣi fetelорѣ асѣра челорѣ de вѣци пѣскѣцi; apoi асееаштѣ predominанцѣ а femei-лорѣ а prodѣсѣ, прекѣмѣ амѣ zisѣ, Полигамie apoi Полигамiea iarѣ мѣреште astѣ слѣбире а оaменилорѣ; кѣчи negрешитѣ, знѣ омѣ kape e silnitѣ а risini аверea лѣi in мѣлте локѣри, нѣ poate s'o концентрезе bine ла знѣ локѣ. Eatѣ iarѣ знѣ langѣ inuipatѣ de kasze ши ефекте kape se sѣsѣine знеле ne алтеле.

Maї кѣрiоасѣ ши mai пѣцинѣ конформѣ къ natѣра omeneaskѣ este обiчеилѣ antikѣ in знеле цѣрi nordiче (прекѣмѣ ла локѣиторii античi ши primitivi din insѣлеле Ebride ши Britanice) къ o femee авеа mai мѣлцi вѣрвацi. In Thibet ши in мѣнцii Himalaia din Asia, дѣне napa-цiянеa зноpa воiaцiорi, асеешѣ обiчеиѣ (Polyandria) esistѣ ши акѣмѣ. Kasza физикѣ а асеешѣ зѣацiѣ bizarѣ poate сѣ fi fostѣ чiркѣmстанцѣa конtrapie ачелеi kape а prodѣсѣ Полигамie; а-декѣ къ in климеле nordiче naskѣ mai мѣлцi вѣци de кiтѣ fete. Darѣ opi-кѣмѣ, асеешѣ обi-чеиѣ este monstrosѣ. Кѣчи, дакѣ Полигамiea prodѣче склaвiea femei, Polyandriea prodѣче negрешитѣ o mai зрiтѣ ши mai менpизабилѣ склa-вiei а вѣрватѣлѣ. Оаре e къ пѣтинцѣ ка знѣ вѣр-ватѣ къ simѣлѣ de demnitate персоналѣ, kindѣ штii къ елѣ este пѣмай нѣмѣрѣлѣ алѣ доilea саѣ алѣ треilea in kasѣ ши poate алѣ зечеlea in amorѣлѣ societѣ sale?

O konsekvinцѣ importantѣ а predominанцi-ней нѣмѣрѣлѣi вѣрвацiлорѣ асѣра ачелѣ алѣ femeилорѣ in климеле nordiче este, къ мѣлцi din вѣрвацi нѣ poate сѣ гѣсеекѣ femee аma-lesne ка in климеле meridionale. De асееa in nordѣ, o fatѣ меритѣ mai пѣцинѣ адieктивнѣ de «niatrѣ din kasѣ» de кiтѣ in sѣдѣ; prin зрѣmare «foile de sestre», асеешѣ артиколѣ d'infinitiv алѣ кѣстѣорилорѣ in цѣрi meridionale, нѣ жокѣ знѣ полѣ аша de mare in цѣрiле nordiче. А-сееаштѣ а foarte патѣралѣ; зnde o marѣ e mai парѣ, аколо e mai мѣлѣлѣ кѣлатѣ; зnde e mai in abundenцѣ, аколо e mai еstиnѣ; de асееa in nordѣ вѣрвацi sintѣ еstиnи ши femeile скѣмне, in sѣдѣ femeеле sintѣ еstиne ши вѣрвацi скѣмнi. Eatѣ esуликацiянеa diferinцei знѣi обiчеиѣ so-

ciалѣ foarte importantѣ: адекѣ а мѣрiлнѣлѣ къ zestre саѣ фѣрѣ, ла поплѣ din nordѣ саѣ sѣдѣ. Darѣ istoria emigrанцiянеi поплѣлорѣ ши скiмѣареа хартеi политиче in Европа, аре пiнѣ ла знѣ градѣ kasza ei in асееше чiркѣmстанцѣe физиче; адекѣ in климеле nordiче рѣминѣ мѣлцi вѣци neinsѣрацiѣ, кѣчи ле lipseskѣ femei. Dar знѣ омѣ neinsѣратѣ, нѣ e statopникѣ; изѣпеa патѣiei ши а локѣлѣ зnde тѣрѣunte, нѣ poate пiчi одатѣ сѣ fie ла елѣ аша de mare de кiтѣ ла знѣ омѣ insѣратѣ ши къ familie kape, къ грѣѣ se deter-минѣ а se esнатѣеа ши а кѣта norоkѣ in strei-нѣтate; de асееa vedemѣ in istoriea лѣмеi къ mai totѣ-d'аsna emigrанцiянеle поплѣаре аѣ мepсѣ de ла nordѣ кѣтpe sѣдѣ; оaменii din климеле nordiче аѣ venit ши а пѣзѣлит ла ачei din цѣрiле meridionale. Peninsula Scandinavia а fostѣ in mai мѣлте pиndѣрi лeарѣнѣлѣ асеешѣ emigrанцiянi. De аколо аѣ venitѣ nensмерѣте opдii de оaменii ши аѣ inondatѣ чивилizанцiянеle ашевate mai nainte in sѣдѣлѣ Europei.

O алѣ observaцiяне intereсантѣ este къ toate literaturile moderne dramaticѣ, poetice ши po-манциеpe, кiтѣ de пѣмероase арѣ fi prodѣктеле лорѣ, къ toate асееше toate se мiшкѣ ne знѣ сиуѣрѣ motifѣ психологикѣ, адекѣ ne motifѣлѣ психологикѣ алѣ amorѣлѣ. Nѣ se poate ка сѣ скѣпе чине-ва знѣ romanцѣ саѣ o piesѣ театралѣ фѣрѣ знѣ eroѣ ши o eroинѣ, аmиndoi infокaцii de flama amorѣлѣ ши аmиndoi гѣsindѣ niште impе-декѣрi чидate ла ferичiреa лорѣ. De асееa easѣ niште конпликацiянi grave, дѣлѣрi, аsаsinate, intrѣцi, каломнii ши toate nepinetiile театрале. Знѣi акторi се арѣлѣ ne сченѣ фѣрiоуи, алцii пiнѣрѣ, знѣi ostez, алцii sintѣ пiнi de langоаре. Darѣ ла опера italianѣ, toate асееше пѣange de pasianca amorѣлѣ sintѣ esуimate in аtѣеа пѣange мѣzikале; аколо vedemѣ знѣ омѣ kape ва сѣ se оmoаре de amorѣ, darѣ in локѣ d'a face знѣ testamentѣ, inчene сѣ kinte знѣ «dio». Знѣ алѣ вѣрватѣ жалѣзѣ. гѣsindѣ ne societѣ са ка знѣ «tenорѣ» intr'знѣ Rendez-Vous amorѣсалѣ, in локѣ ка сѣ se некѣжеаскѣ ка знѣ омѣ de pиndѣ, ши сѣ dea ne galantѣ аfарѣ ши сѣ isпѣрѣеаскѣ тpeaba; inчene елѣ сѣ kinte, kintѣ знѣ versѣ de доѣ, тpeй opi ши galantѣлѣ (ка сѣ алѣ ши елѣ оаремнi-каре окѣнaцiяне) kintѣ ши елѣ o асe-мenea арѣ de доѣ тpeй opi ши пѣвiкѣлѣ, дѣне datorie, аnлаздѣ de доѣ тpeй opi ши тоатѣ лѣмеa e мѣлѣмiтѣ; кeарѣ ши «tenор» galantѣлѣ, kape e bine пѣлѣтѣлѣ nentpѣ пiнцeрiле sale ne сченѣ ши Prima-dona, kape e инѣтѣ mai bine пѣлѣтѣлѣ nentpѣ Rendez-Vous neвиноватѣ, kape bine-воe-мle сѣ dea galанцiлорѣ tenорi ne сченѣ.

Eatѣ amorѣлѣ а devenitѣ знѣ извор neинче-татѣ алѣ literaturеi moderne, kape креште din

zi în zi mai multă ca și războiul; ea este menită să înlocuiască pe cei care au adăugat
această noțiune modernă, care alimentează toate părțile
planetare sociale ca și toate sfericele o- Toate acestea le a făcută o femeie!

Маймунеле.

II.

Маймуня Кинцинс (Cebus Capucinus L.)

Съвременни акти despre istoria naturii
а ачелор trei sute de маймуне ас кърора си-
гври синтэ репрезентате в нмтърлэ прецедентэ
мэ в челэ актиалэ мэ не кртэ о сз адвогнтэ
че не а рэмасэ а обсерва despre natura mai-
мунелорэ в цетере.

I. *Orang-Utang* (Homo Satyrus, Pythecus Sa-
tyrus L., prezentatэ в нмтърлэ прецедентэ
ср. I). Образлэ лэ е фърэ пърэ, е де колоаре
де пзмнэ, фрнтеа са е иналэ, инсэ инрсстэ в
срлэ. Насэ е тарэ комприматэ. Корпалэ сзэ е
аконеритэ кэ пърэ де колоаре оакешэ, каре

nește tot corpul merge în jos numai pe la brațe merge în sus, ca la om. Toate mașinile d'această specie, care s'a vădit pînă acum în Europa, erau foarte tinere, de aceea n'a ajuns la o înălțime mai mare de cît la 2 1/2 pînă la 3 1/2 picioare. Patriea acestei mașine este insula Borneo în sudele Asiei, Cochinchina, Malacca și Sumatra. Acolo trăiesc pe mări.

Camper a descoperit la aceste mașine ca și felul de mers de pe mersurile împredășurabile rătăciilor lor. Această mers, din timp în timp se schimbă și moderează țărimea glasului lor. Ba încă Camper pretinde că, fără aceste mers, Orang-Utang ar fi în stare să vorbească ca omul. — Eată că în Natălă kazzele mici, produsele odată efecte mari. O mică mers a desnoiat lumea mașinilor de elocință. Fără aceste mers, cine știe ce câștigatele nă s'ar fi asit și din țara mașinilor în lăminat secolul al 19-lea!

Această nenorocire a mașinilor Orang-Utang, mi aduce aminte o anecdotă. Nainte cîndva ani, și dinstată la o cameră postindă și câștig și nenșindă vorbi nimic, s'a eskzată zikind: Domnilor, amă preriți și câștig admirabil, dar din nenorocire mă strînge cravata și așa mi-a rămas câștig în rătăci și nă poate să ească. — Cine știe kîte câștigatele admirabile a rămas în rătăci și Orang-Utang, care nă poate să ească din cauza nenorocitei cravate de pe!

În stare de robie, aceste mașine sînt ascultătoare și deosebită prea bine pe acela care le a țel și bine, de alți oameni. Cînd călășul lor kărată și în țenere sînt foarte proptii; dăne ce aș mîncat, kăruț masa și băștile care aș rămasă acolo și mi șmală mînele și obraz. Ară fi de dorit ca toți oamenii să imiteze esemplul acestor kofrate al lor din țările Indiei.

Doktorul Abel, care a adă și Orang-Utang de la Iava la Angliea, raportă: că fiind în corabie, această mașină dormea pe vîșul katarțului învîlind-se într'și vîș de acela ale corăbii. Dăcă nă era nici și vîș liber, țara vr'o planomă să șpenșeră la și din Matelot și se akoperea noantea. Kindă a țreșă nainte Kapăl de vna șneranș și de e

șrișă mai că seamă dimineața, mașina avea obicei că, dimineața să pogora din sudele katarțului și împredășurea pe toți oamenii kănos-șii ei din corabie, ca să se inkăzească și dăcă cine-va nă vrea să priimească împredășurarea ei, se nekăjea și ștriga mășă.

Această mașină nă face grimase (șestiklașni) ca țele-șalte mașine, nici nă era în mișkărie șale. Din kontra ședea la și kolșă șerioasă și melankolikă. Kindă să vedea inkonșrată de oameni ștrini, ședee ore întregi liniștit, și dăcă o mîșă pe kășă (ca și filosof!) și kindă nă și țlășea ca să se și ștrini kărioși foarte mășă la dinsa, ea șnea mîna pe obraz și lă askădea.

Dar kindă s'a așat în mișkășă amișlor și, adecă ală oamenișoră că care avea kănoșingă, atșni s'akopiea de dînșii, lă mînele șor și le șnea pe vzele șale pară vîndă să le ștrăte. Și Matelotă care era amișă și țelă mai intimă, a învîșat'o să mîșă k'o lășă. Adese-ori s'a așată lășă dinsa la o masă și amîndoi vără kîte o țeășă de kășea. Orangul însă ședea țeșă și șkășă, nemîșă-se și vără kășeașă nășă că o șerioșitate și demnitate țeșășă. Ia lășășă nă și și țeșășă și să vată din palșe, ca să fie «tabielășă orișală» koplășă.

Pe insula Sumatra țreșă o șpeșă de Orang nășășă Pongo, care are țărimea de 7 picioare, adecă, că e încă mai înaltă de kîșă omășă; eșă țreșă pe vîșul arșorișoră țineri, și e foarte șlășă. Odată, vîștorii aș împășkășă și Pongo și lășă și de moarte. Mașina, kășă în mîșășă șronieșă șale, a lășă o lășă de lemășă care n'ară nășășă țdika și omășă și a șnșă de nekășă în mișă de vășă. Dară așă care aș împășkășă. aș zisă; că es-șpresășă de dășere, care această mașină a arșată atșni, inkășă ca și nășășă la asemenea împredășură; modășă că care s'a vîșată și a lășășă și kășă a șișă mîna sa pe pașă ca să așășă șinșele ce se șkășă d'akolo; toate aceste țirkășășă a țelășă că vîștorii aș rămasă șlinșă și se aș întrebășă: dăcă împășkășă această fiinșă, n'ășă kômișă și așășășă omășășă, omîndă o fiinșă așă de inșășășă?

Oamenii Malaï, locuitorii d'acolo, privesc pe Orang-Utang intr'adevăr ca un fel de om, de aceea li s'au numesc „omul sâlbatic”.

F. Leguat raportează că a văzut la Java femeia zădărilor Orang care 'mi făcea singur pa-tă, pănea capul p' o periniță și se acoperea cu o pianotă. Kindă avea dărepe de cap, 'mi lega capul cu o basma și se călca. Kindă s'a văzut înconjurat de multă lume, pănea mîna pe pîrțile genitale, parcă de pșuine fiindă așa îmbrăcat. Henri Grosse a văzut la Coromandel mulți Orang, care se portă tot așa asemenea omului oamenești. Ba încă a observat la dinșii o mare tendrețe conju-gală; căci a văzut că, kindă a mîrșit femeia zădărilor Orang, eă arăta semne netărgăsite d'o dărepe profăndă între alita, că năste pădine zile a mîrșit și eă de dor!

Vosmaer a raportat în anul 1778, d'o mîmăruț femeie de Orang iarși niște fante es-traordinare. Între altele zice: că fiindă pe corabie, făcea fărșimii de serviciuri, căruța chimelă, deslega nodurile cele mai încrăcate 'mi făcea singur pat, și kindă 'i-a fărșit chi-ne-va odată perina, a lăsat o grămădă de fin și a pș'o intr'un sac și 'mi-a fărșit o pe-rinț. Înt'o zi, văzînd că o kee deskide lă-căvălă lanțurii că care era legat, atunçi lă o fărșit mîc de lemă și a băt'o în găra lă-căvălă învîrtîndă în dreapta și în stînga ca să văză dacă lăcăvălă nă se deskide. Eă că și mîmăruț lă nă le plăce lanțurile sclaviei și căstă să le rău!

Despre șneța de Orang numită Pongo des-pre care amă vorbită mai sssă zice Battel că acesă mîmăruț este de mîrșimea omăli, 'mi face niște cavane (adposturi) ca oamenii în kontra ploii și arșurei soarelă; ele trăescă din fructe dăpă nă de carne; mărșă totă-d'ăzna pe dor ni-čioare ca omă, avîndă un baston în mînă. Kindă Negrii (arabii) lăc fockă acolo în pădure, ele vin și s'ășează lîngă dinșii la fockă, ca să se în-călzească. Kindă Negrii aș atakă pe ză dînt'insere, se adăun în locuri ascunse și acolo înțînîndă pe ză Negrii singratici, lă omăruț de pesănare. Ele sîntă foarte tari. Un Pongă crescută, avăea zăce oamenii poate să lă biră-păscă. Nișă nă le frică de oameni, mărșă

fiindă armani. Un Pongo dînt'insuă a fărșit keară la Battel ză vîlă de Negri și lă a dîntă la dînsă în pădure ză ană. Kindă vî-lă s'a întorsă, a zăcă mîmăruț nă a făr-ktă nișă ză pă. Dăpă mai seriosă devine lă-kră, kindă se întîmplă asemenea fărșă la fetele Negriilor. Căci nă e vr'o poziție socială plăcăt keară năntă o fată de Negri, d'a fi meitressă ză mîmăruț! Apoi sîntă foarte pas-ionate năntă femeii și mai că seamă le plăce să fărșe fete tinere de 10 să 11 ani, care le transportă portîndă-le în brațe și arșîndă-se peste arburi. Fetele care s'a întorsă din mî-măruț lă, aș zăcă la începătă, nă întrebă-întă vr'o silă, că că căstă a kîntă fa-voarea lă prin fărșimii de atunșă și galantării. Negrii de acolo care aș fete, aș dăpă o mare frică de mîmăruț. Eă că nekăză ză omă care are fete, keară și de mîmăruț trăce să se teamă!

II. *Chimpanzé* (Homo troglodytes, Pythecus troglodytes, fig. 2, din număruț precedentă).

Caracterile sale zoologice. Obeză lă e oakenă. Fărșă lă seamă încă mai multă că cea omăscă de kit că acesă a lă Orang-Utang, însă Chimpanzeulă are zăceea prea mare. Mînele sale ajunșă nă la țenșă; prin zămare sîntă mai scărte de kită la Orang și mai lăni de kită la omă. Corăvă lă e acoperită că peră negri lăni, gromă și stră-șituri. De acesă șneț iarși aș venită năntă acămă la Eșropa nă mai individe tinere, avîndă o mîrșime nă mai de 2—3 ničioare; pe kindă în patria lă, ajunșă la o înțîime de 5 să 6 ničioare.

Patria Chimpanzeală este Afrika, mai că seamă Guinea și Angola zăde trăște în bande (cete) mară năntîndă-se de fructele arboreale Boabab *Adansonia*. Eă este celă mai mare înămăcă ală Elefantăli, însă atakă și pe lăx pe care lă gomește că bășoane și netre care arșăcă dăne dînsă. Este perăcăosă și năntă oameni; fărșă de mlate ori fete și le adăce în vor-deică lă. Eă, prekămă amă zăcă, seamă încă mai multă că omăli de kită Orang-Utang și are încă o înțînăntă mai desvolută de kită dînsă. Odată s'a slovozită șneț la ză Chimpanze (întră volăvă; dăne acesă slovozire

de sințe, e-lă s'a simțită mai bine; de a-lănci în-
 koace, opî-kîndă nă s'a simțită bine, a venită
 mi a întinsă mîna ca s'î sloboază sînce. În
 patria lărdă sintă învățați la felărimî de me-
 șteșăgări. Bestită-lă natăralistă Buffon aveă
 ză-lă Șimprăncă kare, kîndă veneă-lă oamenîi la
 Buffon în vizite, Șimprăncă-lă 'i priimeă kă
 komplimente, învîntîndă-lă s'î între în kasă; le
 da mîna drentă semă d'amîciugie mi s'î plîmbă
 kă e-lă. E-lă șerșea totă-d'asna în pozițiunea
 dreantă ka ză-lă omă mi era în stape s'î poarte
 lăkrăpî gtele în pozițiunea ačeastă. Kîndă Buffon
 aveă măsăfîrî, invita mi ne Șimprăncă-lă la
 masă, atănci ačestă konvîvă din nădăre, ședea
 la masă kă o fisionomie gravă, serioasă, desf-
 kîndă serbetă-lă s'ă, mînkîndă s'ăp kă lîngăra,
 tîndă karne kă kăgîță-lă mi adăkîndă-o în găp
 ne vîrșă-lă fărăklîgei, năindă-lă ană în pațară
 ka s'î beă mi kîndă l'a învitată ține-va s'î beă
 ză-lă toastă, a lovîță pațară lă kă ală ačelărdă-
 lă-lă konvîvî. Dăne masă, se skăla mi adăčea
 zahară mi ačaiă mi aștenta nînz kîndă ačaiă-lă
 s'a păçită, ne șrămă lă văpsă în pațară. Năma
 dăne semnele date de s'ănîndă, făčaa toate ser-
 vîçîșrile în kasă. Era ză-lă amîkă de bombonă,
 de kafea, de ačaiă, de vină mi de likoră; înș
 le beă kă mășăp. Era foarte lînișită în kasă
 mi nă făčea pă-lă nîmă-lă. Păkată, kă nă s'a în-
 trodășă nînz akămă măte asemenea măimăde
 servitoare în Eșronă; altmîntereleă ară fi bine
 s'î se adăkă mi o kolonîe de Șimprăncă la noi
 în țara Romănească. Negreșită oamenîi n'ară
 s'ăferî atănci, țe s'ăferă akămă de s'ățele lărdă.

Negri din Guinea aș o idee kăpioasă de
 Șimprăncă. E-lă ză-lă kă e-lă este ză-lă adevărată
 omă, înș kare nă va s'î vorbească fiindă le-
 neșă; ačeastă făčea kă e-lă nă va s'î deskuere
 prin vorbele sale kă e omă, altmîntereleă lă
 ară sîli la lăkră. De ačeea kîndă ză-lă negră
 întîlnăște în nădăre ză-lă Șimprăncă, înčene s'î
 vorbească kă dînsă-lă.

D. Grandpré, ză ofîçer de la marina fran-
 çează, raportă d'o femelă Șimprăncă. E-lă
 rakontă kă ačeastă măimăde a fostă învățată
 s'î năie fokă la kăntoră-lă brătară-lă korțăie-lă mi
 ea făčea ačeastă operațiune kă o foarte mare
 çirkămspekțiune, lăndă seama, ka niçî ză-lă kă-
 zăne de fokă s'î nă kază žosă, ka s'î nă arză

korăiba. Măimăde era în stape s'î žădîče dakă
 sobă e inkălzită destă-lă mi atănci înștiingă ne
 brătară s'î vie s'î năie nîneă în kăntoră-lă mi eată
 kă Șimprăncă-lă n'a greșită niçî odată. La a-
 çeastă femelă, s'a observată kă aveă perioada
 lănară întokma ka femelăe oameneșă.

În șrăma ză-lă mălțrăpî varșare a kăni-
 nă-lă korțăie-lă, ačeastă îndeleantă măimăde a
 măpîță keară ne korăbie, dară, zăne Grandpré,
 era întepesantă a vedea ačestă animală kîndă a
 s'ăferîță ačeastă mălțrătare, kămă ačestă ani-
 mală ară o pesîrănișne mi s'ăferă bătăea kă
 o bîndăde mi o s'ăpănepe atîngătoare, nemîșkî-
 dă-se mi năma întînzîndă mînele kă păgăçîșne
 ka s'î o iepte. Dară în zadărdă; dăne ačeastă
 mălțrătare ea n'a mai vîrșă s'î mînișne mi a
 măpîță a țîncea zi dăne bătăe, de foame mi de
 nekăză. Totă Matelouçî din korăbie, aș plînușă
 moartea ei ka kîndă ară fi ză-lă omă.

III. Măimăde Cebu (Cebus Capucinus) a
 kăpăia fîșăp e prezintată în nămărdă prezentă.
 Ea skîmă de măte opî kolăoreă, e kîte odată de
 kolăore çenșuie, ală dată oakemă; snătele mi
 pentă-lă sîntă albe, fărăteă, keada mi mînele
 sîntă negre. Măpîmeă e năma de 1 1/2 niçioare,
 trăște în Paraguay mi Amerîka. Măskă-lă kîndă
 devîne d'o vîpșă de 5 ani portă ne kană niște
 modăpî de nepî kare seamă-lă kă doz kărpne.

E-lă trășă-lă în bande niçî kîte 5—10, dîntre
 kare țeă mai mare parte sîntă femelăe; năma
 măskă-lă vîrșîni meră sîngăpî. Se nătrășă de
 portokale kare le žăpășă-lă mi le kăpă-lă de pele
 nînz le mînișkă; dară mînișkă mi kăkăpășă
 (porămă-lă) mi fă-lărimî de insekte.— Ele skotă
 diferite glasăpî, dăne modă-lă năsișne-lă lărdă mo-
 mentane: adekă opî osteză ka ză omă, opî spîră
 ka ză-lă fățără-lă, opî latăp ka ză-lă kîne, opî
 grolă ka ză poră, saș îngăpăe ka porămăçele
 amorizate.

În robie sîntă în stape a fi dăesate, înș
 sîntă d'o fîpe nefidă mi nă trășă s'î le krează
 ține-va; ele sîntă mi re-le mi atăkă ne opî-çe
 animală din kasă.

Modă-lă prin kare le prîndă, este întepesantă.
 Oamenîi taie o gără întăză nepele, lă
 zăne kă porămă-lă mi lă zăne întăză
 lokă zăne trăkă măimădele. Măimădele lakome
 dăne porămă-lă, năne mîna în nepele mi o zăne
 kă porămă-lă, dară fiindă-kă nă poate s'o skoăpă
 afără prin gără îngășă a nepe-lă-lă, de ačeea
 înčene s'î răpă nepelele kă gără. În ačestă
 moment măimăde lakomă mai nă se lasă de
 porămă țăkar kă vede kă o prînde ține-va.
 Eată kă se adeverează vorba ză-lă omă mare
 «prin stomakă mi lăkomie se găberă-lă lămea.»